Dr. AUREL COSMA

LUMEA SPIRITELOR

Din credințele poporului român

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" SOCIETATE ANONIMĂ
BUCUREȘTI — STR. BREZOIANU Nr. 23—25
1943

C. 13.604.—15.III.943.

Dr. AUREL COSMA

LUMEA SPIRITELOR

Din credinţele poporului român

TIPOGRAFIA „UNIVERSUL" SOCIETATE ANONIMĂ
BUCUREŞTI — STR. BREZOIANU Nr. 23—25
1943

INTRODUCERE

Originalitatea temelor, precum şi misticismul impresionant al concepţiilor despre lumea spiritelor dau un colorit specific acestui domeniu de credinţe populare. Ele nu formează numai pârghia nenumăratelor obiceiuri şi tradiţii, dar în acelaşi timp şi dogmele misterioase ale unui îndreptar de vieaţă pe care poporul român îl respecta cu sfinţenia unor legi străbune.

Din complexul acestor mituri îşi orânduieşte omul conduita pentru a străbate drumul greu al vieţii şi al morţii. Tot cu ajutorul lor încearcă să interpreteze divesele fenomene de bucurii şi de dureri, precum şi momentele mai însemnate din popasul existenţii sale pe acest pământ. Iar în ceeace priveşte icoana pe care şi-o face poporul despre lumea cea'altă, ea depăşeşte orice închipuire sau orice cadru de gândire literară.

Sursa de inspiraţie şi evoluţia acestor mituri până la concretizarea lor în formele credinţelor populare de azi trebuie căutată în adâncimile timpurilor trecute şi în felul sbuciumat al vieţii acestui popor, legat de pă-

mântul său, peste care se abătură atâtea invaziuni străine. De multe ori, sub scutul acestor credinţe şi obiceiuri strămoşeşti, a putut poporul român traversa epocile grele ale istoriei ca să-şi menţină unitatea etnică.

Un studiu aprofundat al originii miturilor şi datinelor în legătură cu lumea spiritelor, care se situiază dealungul drumului vieţii şi morţii omului, ar putea scoate la iveală informaţiuni inedite şi extrem de interesante despre trecutul atât de frământat al poporului român.

Cadrul studiului prezent este prea mic ca să poată cuprinde complexul diferitelor credinţe populare despre lumea spiritelor. De aceea, ne vom mărgini să sintetizăm aici numai în câteva cuvinte aspectele acestor probleme, dând o icoană sumară a imaginelor pe cari şi le-a făurit închipuirea poporului nostru despre puterea şi acţiunea duhurilor cari uneltesc împotriva omului sau îl ajută.

FORŢELE SUPRANATURALE
cari prezidează la naşterea omului
şi la făurirea destinului său

CAPITOLUL I

NAŞTEREA OMULUI

Naşterea unui copil este un eveniment în vieaţa satelor noastre. Poporul român o sărbătoreşte cu deosebite obiceiuri şi o tălmăceşte cu mituri cari se suprapun într'o continuitate logică peste întreaga structură de concepţii populare despre crearea lumii şi a omului. La fel ca şi în mitologia cosmogonică, şi aici se reflectează acelaşi fond mazdeist. Diavolul îl urmăreşte pe om cu ajutorul diferitelor spirite rele din clipa zămislirii sale până dincolo de mormânt, iar Dumnezeu îl ocroteşte şi îl conduce dealungul vieţii, învăţându-l cum să se apere şi să scape de prigoana demonică.

Din diversitatea credinţelor populare vom desprinde aici numai două feluri cari sunt cele mai răspândite şi mai importante. Una este privitoare la acţiunea demonică a spiritelor rele cari urmăresc zădărnicirea naşterilor sau uciderea copiilor prin friguri şi febră, iar alta se referă la făurirea destinului omenesc

prin intervenția celor trei zeițe cunoscute de popor sub numirea de „Ursitoare“, cari ne reamintesc Parcele din mitologia clasică.

Secția I

Acțiunea demonică la naștere

Dacă luăm în considerare situația geografică a multor regiuni românești, cari se întindeau dealungul apelor stătătoare și constituiau terenuri mlăștinoase, ne dăm seama cu câtă ușurință putea poporul nostru ajunge la credința că cei mai teribili demoni erau frigurile și febra provocate de atmosfera insalubră degajată de aceste bălți. Incă din cele mai vechi timpuri Moldovenii credeau că Diavolul își avea reședința sa de pe pământ tocmai în mijlocul regiunilor băltoase, de unde veneau îngrozitoarele boale de friguri și călduri.

Ideia demonizării frigurilor o găsim și în Banatul de altădată, care avea o climă insuportabilă din cauza mlaștinelor ce acopereau aproape întreaga lui suprafață. Românii din această provincie cunoșteau demonul frigurilor sub numele gotic de „Filma“, care a secerat nenumărate victime din sânul populației indigene. Marele filolog român Hașdeu explicând acest cuvânt din punct de vedere etimologic a susținut că „Filma“ a fost o numire împrumutată de Români dela Gepizi

şi care însemna în limba gotică, pe care o vorbeau Gepizii, noţiunea de spaimă. Prin urmare dela groaza pe care o provocau frigurile răspândite în bălţile Banatului a pornit ideia personificării acelei fiinţe imaginare care tortura mai ales trupurile şi sufletele femeilor. In legenda bănăţeană „Filma“ era cea mai rea dintre zânele cari veneau din regiunile cu „ape albe“ ale Principatelor româneşti şi urcându-se dealungul Dunării vizitau adesea părţile Banatului. Din cauza pornirilor ei demonice sufereau atât de mult femeile la naşteri, căci ea le aducea friguri şi febră.

Iată cum a ajuns poporul să-şi închipuie existenţa unor fiinţe supranaturale sau spirite rele, cari la ordinul Diavolului căutau să zădărnicească naşterea copiilor. Este aici acelaşi principiu mitologic de provenienţă iraniană ca şi în majoritatea legendelor noastre populare, adică lupta Satanei de a distruge opera lui Dumnezeu. Omul fiind şi el creaţie divină, Diavolul îl pândeşte din momentul zămislirii. El torturează femeile binecuvântate prin fel şi fel de mijloace imperceptibile, lovindu-le în fecunditatea lor maternă sau provocându-le avorturi îngrozitoare. Poporul le cunoaşte aceste duhuri necurate cari stau în serviciul Diavolului sub o mulţime de numiri, dintre cari cele mai răspândite sunt : „Samca“, „Avestiţa“, sau „Aripa Satanei”.

După o legendă veche „Samca“ era o ființă groaznică, cu trupul acoperit de păr, cu ochii de foc, cu mâinile de fier şi cu unghiile ascuțite ca secera. Ea a încercat să o atace şi pe Maica Domnului, iar Arhanghelul Mihai aflând acest lucru a zdrobit-o cu un biciu de foc.

Ea n'a putut scăpa de sub bătăile îngerului, până ce nu promise că nu se va mai apropia de nici o femeie sau casă unde s'ar afla scrise toate numirile ei. Această mărturisire a secretului imunității făcute de „Samca“ a dat naştere unei vaste demonologii în textele literaturii noastre populare, precum şi datinei ca cele 19 sau 24 numiri ale spiritelor rele să fie păstrate în multe case țărăneşti ori ținute ca „port bonheur“ de femei.

Spiritul demonic se apropie de femei şi copiii nou născuți în chip de diverse animale, dar nici odată deghizat în porumbel, oaie sau vițel, căci acestea sunt considerate de popor ca nişte vietăți curate şi nevinovate. In majoritatea cazurilor se crede că el se îmbracă în forma unei pisici, păianjen, muscă, pasăre, şoarece, broască, porc, capră sau chiar în învelişul unei umbre şi se poate arăta în orice clipă a zilei sau nopții, chinuind femei sau copilul până la extenuare sau ucidere. In realitate când femeia este aprinsă de frigurile sau căldurile naşterii, în multe părți poporul in-

terpretează această boală ca o ivire a duhurilor demonice.

In Transilvania spiritul rău este cunoscut sub numirea de „Baba Coaja“, cu nas mare de sticlă, cu picior de fier și cu unghii de aramă. Această bătrână satanică umblă să pocească ori să ucidă mai ales copiii nebotezați.

Credințele în demonii cari zădărnicesc nașterile sunt foarte vechi la poporul român. In schimb remediile pentru alungarea lor sunt cunoscute mai ales din timpul răspândirii Bogomilismului. In secolul al X-lea preotul Bogomil, venit din regiunile iraniene, s'a stabilit în Bulgaria, unde a început să-și propovăduiască marea sa reformă religioasă. Caracterul superstițios al popoarelor cari locuiau partea de răsărit a Europei constituia un mijloc prielnic pentru răspândirea învățăturilor sale și pentru noua credință creștină cu substrat mazdeist. Bogomil a găsit o superstiție veche la popoarele dunărene despre demonul febrei și trebuia deci să născocească ceva pentru alungarea acestui Diavol. Literatura bogomilică ne-a păstrat prototipuri de rugăciuni cari în partea lor introductivă evocau legenda înfrângerii spiritelor rele de către Sfântul Sisinie sau Sisoe, supranumit „gonitorul de draci“. In textele românești în locul sfântului este pomenit numai Arhanghelul Mihai. Rugăciunea cuprindea apoi toate numirile ce se dădeau acestor duhuri demonice,

căci numai astfel putea fi ferită femeia de atacurile lor. După acest formular tradițional se făceau còpii, pe cari femeile obișnuiau a le purta asupra lor în timpul concepției până după naștere, uneori chiar toată vieața, ca măsură preventivă împotriva spiritelor rele. Tot după acest prototip de rugăciune s'au format textele unor descântece cari se rosteau pentru ușurarea femeii de durerile nașterii.

In afară de acest remediu al rugăciunii sau al descântecelor atât de popularizate, se mai cunoșteau și se întrebuințau și alte procedeuri. Așa de exemplu, în Vâlcea se trăgeau împușcături peste casa bolnavei, în Transilvania se implântau cruciș două topoare în grindina ce ținea tavanul, iar în Bucovina se punea sub patul femeii care nu putea să nască un topor și un cuțit. In general fierul era folosit în multe regiuni ca instrument pentru isgonirea spiritelor rele, ceeace ne reamintește uzul străvechilor datini iraniene.

Credințele similare despre demonii cari zădărnicesc nașterile se găseau și la alte popoare. Ele erau însă mai puțin răspândite și cunoscute în țările Europei. In mitologia clasică întâlnim chiar zeițe protectoare ale nașterilor. Rostul și existența lor imaginară ne indică probabilitatea acelorași credințe la popoarele antice. La Romani zeița **Junon** avea mai multe personalități divine și diverse epitete după

funcţiunile pe cari le îndeplineau cu ocazia ocrotirii logodnelor, căsătoriilor, fecundităţii materne, naşterilor sau copiilor. Cultul închinat lui Junon Lucina în vechea Roma culmina în faimoasele sărbători **Matronalia,** dela cari erau excluşi celibatarii şi femeile cu moravuri uşoare. Tot astfel în mitologia greacă **Héra** era divinizată pentru protecţia ce le-o dădea mamelor şi copiilor nou născuţi. In legendele sau credinţele poporului român nu se resimte însă influienţa concepţiilor clasice, deoarece demonul naşterilor este de origine mitologică iraniană, iar pentru combaterea lui nu se cunosc forţe divine, ci numai simple mijloace vrăjitoreşti de factură bogomilică.

Secţia II

Făurirea destinului

Poporul român este fatalist. El crede în puterea destinului şi se supune voinţii sale intransigente. Orice bucurii sau nenorociri s'ar abate asupra lui, el le atribuie fatalităţii. „Aşa i-a fost să fie", sau „aşa i-a fost scris", sunt vorbe curente în limbajul poporului care prin ele caută să explice toate fericirile, dar mai ales toate durerile cari se ivesc în vieaţa omului.

Credinţa în destin este adânc înrădăcinată la Români, dar ea nu are caracterul fatalismului oriental. Românul nu se apleacă orbiş

inexorabilelor porunci ale ursitei şi nici nu se lasă condus de capriciul întâmplărilor, primind cu indiferenţă toate lucrurile, atât cele bune, cât şi cele rele. El respectă şi crede în orânduirile destinului, dar caută să le canalizeze cu ajutorul liberului arbitru pe calea aspiraţiunilor sale. Aici se poate remarca elementul creştin suprapus pe concepţia păgână a fatalismului moştenită de poporul român dela ascendenţii săi.

Ca şi în miturile clasice, în credinţele populare româneşti găsim aceleaşi trei divinităţi cari ţeasă firul destinului fiecărui om imediat după naşterea sa. Originea mitologică a zeiţelor noastre, numite **„Ursitoare“**, trebue să o căutăm deci în concepţiile Romanilor despre **Parce.** Ele se adunau în jurul leagănului noului născut şi îi stabileau destinul. Cea mai mare **Clotho** ţinea în mână furca de tors şi caerul amestecat cu diverse fire de lână albă sau neagră, ba chiar şi cu fire de mătasă ori de aur. Cea mijlocie **Lachesis** ţesea aceste fire ale destinului după cum urmau din caer şi astfel unora le ieşeau fire variate, altora negre, dar se întâmpla să cadă uneori numai fire de aur şi de mătasă. Cea mai mică **Atropos** tăia firul vieţii şi câteodată îl tăia după capriciul ei tocmai când „Lachesis“ torcea firele de aur sau de mătasă ale unei existenţe minunate. La Românii din Macedonia întâlnim tot trei zâne având aceleaşi atribuţiuni ca „Parcele“, iar

numirile lor sunt : „Ursitoarea“ care învârtește fusul, apoi „Soarta“ care toarce firul existenții și în sfârșit „Moartea“ care taie firul vieții. Ele vin în serile fără soț ale primei săptămâni, aducând cu ele hotărîrea destinului stabilită în prealabil.

După mitologia clasică Parcele erau fiicele Nopții, spre deosebire de „Ursitoarele“ poporului român, cari aveau o altă ascendență. Legenda romantică a împăratului Alexandru Macedon, cunoscută în literatura noastră populară sub titlul de „Alexandria“, ne povestește că zeițele destinului își trăgeau originea dela servantele marelui împărat, cari au furat dela stăpânul lor apa fierbinte adusă de el din rai și au băut-o. Această apă avea puterea să dea celui care o gusta atât vieață eternă cât și cunoașterea viitorului. De atunci, servitoarele legendarului împărat macedonean deveniră „Ursitoare“ și începură să prezideze la nașterile copiilor scriindu-le soarta așa după cum o vedeau prin forța clarviziunii lor.

O altă legendă culeasă în județul Tecuciu ne arată felul de vieață al acestor femei cari se îngrijesc de soarta omului. Se povestește că Ursitoarele se hrănesc din carne furată. Un cioban observa că în fiecare noapte îi dispărea un miel din turmă. Supărat de atâta pagubă se puse într'o seară la pândă să-l prindă pe hoț. Pe la miezul nopții se ivi o femeie, care luă un miel și porni cu el la fugă. Păstorul o

opri şi voi să o ucidă, ea însă, ca să scape, îşi divulgă identitatea şi secretul, apoi îi permise ciobanului să o urmărească şi să vadă locul unde stăteau Ursitoarele. Acolo descoperi un castel mare în care ardeau nenumărate candele şi unde se stingeau şi se aprindeau flăcările cu miile. Fiecare om îşi avea aci candela sa, iar femeile destinului le alimentau cu untdelemn. Flăcările corespundeau sufletelor omeneşti, cari se aprindeau şi se stingeau după cum se năşteau ori mureau. Ciobanul era singurul om care îşi putu vedea candela sa, iar Ursitoarea din recunoştinţă că n'a fost omorîtă, îi mai turnă untdelemn ca să-i prelungească vieaţa.

Ursitoarele sunt invizibile. Totuşi, în vremea vechie, când oamenii erau mai buni şi mai puţin păcătoşi, aveau chiar favoarea de a vedea şi a auzi aceste zeiţe cum discutau asupra sorţii copilului. Mai ales moaşele cari vegheau la căpătâiul copilului şi al mamei puteau asculta şi afla ce viitor i se rezerva noului născut. Astăzi însă zeiţele se feresc să mai fie observate sau surprinse în consfătuirile lor, căci lumea a devenit prea invidioasă şi prea indiscretă. Se crede că cine caută să le asculte, va muri de moarte groaznică, iar cine umblă pe urma lor va deveni schiop. De aceea în timpurile prezente nu se mai poate şti exact momentul când vin Ursitoarele şi nici destinul pe care l-au ursit.

In general, destinul stabilit la naştere nu se mai poate schimba. Poporul crede în unele momente şi linii imutabile ale vieţii aşa cum au fost ele scrise în „cartea sorţii". Omul însă, prin voinţa şi judecata sa liberă poate atenua sau amâna îndeplinirea lor riguroasă, uneori poate chiar alege între drumurile destinului când fuseseră fixate pentru ele mai multe alternative.

Ideia preconizată de Virgil prin cuvintele „inexorabile fatum" o regăsim în graiul poporului nostru care susţine că „de ce ţi-e dat nu scapi". Din această frază deducem însă şi credinţa că destinul i-a fost dat omului de puteri supranaturale, iar el a trebuit să-l primească fără să-i afle conţinutul. Dacă omul ar şti ce-l aşteaptă în vieaţă, desigur că ar lua măsuri din vreme ca să evite ori să înlăture toate relele. Din această curiozitate care se explica prin dorinţa omului de a se pune la adăpostul eventualelor neplăceri, s'au născut la popoarele antice oracolele, iar la cele de azi diferitele procedeuri de a descoperi viitorul. La Români, în afară de ghicitul de natură vrăjitorească, mai găsim şi datini superstiţioase cum sunt cele din noaptea Sfântului Vasilie (Reveillon), cari urmăresc aceleaşi scopuri de a pătrunde misterele destinului.

Din proverbele româneşti rezultă că destinul este un dar pe care îl primeşte omul deodată cu vieaţa. El este dat după cum am văzut

de Ursitoare, cari sunt identice cu **Parcele** Romanilor sau cu **Moerele** Grecilor. Aceeaşi similitudine o găsim între mitologia română şi cea clasică şi cu privire la numărul, apariţia şi procedura lor de ursire. Şi Românii au trei zeiţe ale destinului, îndeplinind aceleaşi atribuţiuni ca şi divinităţile antice. Pe lângă aceste funcţiuni poporul nostru mai crede însă că ele au alte roluri ; prima îi dă minte şi noroc sau prostie şi ghinion, a doua îl face să fie frumos sau urît, iar a treia îl dotează cu bogăţie ori sărăcie, cu glorie sau robie. Dacă însă ele n'au putut cădea de acord asupra făuririi destinului, atunci copilul va avea o vieaţă variată, care va oscila între lucrurile bune şi rele. Odată însă scrisă de ele în „cartea sorţii" hotărîrea nu mai poate fi schimbată decât de Dumnezeu. Aici găsim o fundamentală deosebire faţă de concepţia mitologică romană sau greacă, care nu recunoaşte Zeului suprem dreptul sau forţa de a modifica deciziunile Parcelor sau Moerelor.

In credinţele poporului român despre făurirea destinului se evidenţiază deci influinţa creştină asupra mitologiei păgâne. Numeroasele basme româneşti ne prezintă o serie întreagă de exemple despre intervenţia lui Dumnezeu la stabilirea sorţii. Unele ne arată că Ursitoarele primesc zilnic poruncile dumnezeeşti privitoare la destinul celor ce se nasc, iar altele ne destăinuiesc cum le dă Dumnezeu

Ursitoarelor firul din care să toarcă viitorul fiecărui copil. In Oltenia se mai crede că Ursitoarele sunt însoţite de îngerul Domnului, care le asistă la îndeplinirea misiunii lor.

O altă deosebire între concepţia mitologiei clasice şi cea românească o constatăm în ceeace priveşte cultul acestor zeiţe. Parcele n'aveau nici un altar sau preoţi şi nici rugăciuni nu li se înălţau, căci după concepţia romană intransigenţa lor nu s'ar fi putut îndupleca sub nici un motiv sau pe nici o cale. In schimb după credinţa populară românească bunăvoinţa lor putea fi dobândită. De aceea, în multe case, îndeosebi la ţară se mai respectă vechile tradiţii şi datini prin cari poporul caută să le procure bună dispoziţie, ca destinul ce-l împletesc la căpătâiul noului născut să fie mulţumitor. Vom înşira aici câteva din aceste procedeuri sau ritualuri.

Imediat după naşterea copilului, Românii obişnuiesc a lăsa uşile deschise, ca să aibă zânele destinului pe unde intra. Apoi în cursul nopţilor următoare se păstrează o linişte desăvârşită. Familia, dar mai ales părinţii noului născut, trebuie să se arate foarte veseli, ca Ursitoarele când sosesc să nu afle o atmosferă tristă, care să le inspire în rău. După o credinţă generală ele îşi fac apariţia în a treia noapte dela naştere. Moaşa are grijă ca să li se rezerve o primire excelentă. Nimeni n'are voie să le deranjeze în timpul vizitei lor, iar

în camera copilului nu poate rămâne decât mama lehuză. E bine apoi să afle în mijlocul odăii o masă întinsă cu mâncări din cari să se poată ospăta dacă ar avea poftă. Tot astfel şi casa trebuie să fie măturată, curăţită şi orânduită, ca la aşteptarea unor mosafiri de seamă. De multe ori urmele imaginare descoperite a doua zi dimineaţa pe masa întinsă dau loc la fel şi fel de fantezii sau interpretări despre prezenţa Ursitoarelor, cari se combină ingenios cu tălmăcirea visurilor din noaptea aceea, ca din amalgamul lor să se citească destinul făurit. Varietăţile mâncărilor şi băuturilor diferă dela o regiune la alta. Ceeace nu poate însă lipsi de pe masă este lumânarea care trebue să ardă în noaptea ursirii, căci altfel zânele nu intră, iar copilul rămâne fără soartă. A doua zi, după plecarea Ursitoarelor, moaşa adună toate mâncările şi le împarte apoi cu trei fete de şapte ani sau cu câţiva copii curaţi din sat.

S'ar putea aminti încă numeroase obiceiuri. Folklorul nostru este extrem de bogat în basme şi legende, iar frumuseţea lor se egalează cu cele mai minunate povestiri ce se cunosc în literatura universală despre aceste zâne cari dăruiesc ursite oamenilor.

SPIRITELE BUNE ȘI RELE
cari îl însoțesc pe om dealungul vieții sale

CAPITOLUL II

DRUMUL VIEŢII OMULUI

Omul îşi urmează drumul vieţii sub comandamentul destinului, pe care îl primise la naştere şi dela care nu se poate abate. Este o forţă misterioasă şi nepătrunsă care îl conduce în tot cursul existenţii sale, fără să bănuiască perspectivele şi fără să-i cunoască directivele. Omul este expus la nenorociri, dar este împărtăşit şi cu zile fericite. Acest zbucium între bine şi rău se datoreşte influinţelor ce sunt exercitate asupra sa de cei doi paznici cari îl însoţesc pretutindeni şi dintre cari unul, după credinţa poporului, este Diavolul care stă la partea stângă a omului şi îl trage spre păcate, iar celălalt este îngerul Domnului care îl secundează la partea dreaptă şi îl ocroteşte de ispitele demonice. Sunt momente când Diavolul este mai tare şi atunci omul cade în păcate, iar în clipele când omul este bucuros şi fericit atunci se spune că îngerul îl stăpâneşte. In sprijinul acestei teze poporul aduce argumentul că omul nu-şi poate face cruce cu mâna stângă deoarece de partea aceea este

postat Diavolul, ci numai cu mâna dreaptă unde stă de veghe îngerul păzitor.

Diavolul îl pândeşte şi îl urmăreşte pe om în tot drumul vieţii lui, folosindu-se de felurite duhuri rele pe cari le trimite să-i facă rău. In această privinţă găsim cele mai multe şi variate credinţe populare, cari dau un caracter mistic tradiţiilor şi concepţiilor atât de profund înrădăcinate în pătura noastră de la ţară.

Secţia I

Demonii cari schimbă copiii

Primul pericol care îl pândeşte pe copil este înlocuirea lui cu altul adus de spiritele demonice, cunoscute de Români sub denumirea de „Vidme". Mamele cred că atunci când copiii plâng încontinuu şi nu se mai satură de a suge, au fost schimbaţi.

Ca măsuri preventive împotriva înlocuirii, se obişnuieşte a se da copilului două nume, ca duhurile necurate să se zăpăcească în clipa când ar vrea să-l fure. De aceea vedem că mulţi copii sunt chemaţi în familie după alt nume decât acela pe care îl poartă dela botez. Tot din această credinţă se trage datina ca părinţii să nu le dea acelaşi nume mai multor copii ai lor. In unele părţi se crede însă că Diavolul îl schimbă copilul numai dacă nu-i botezat. Din aceşti copii furaţi se spune că vrea

Diavolul să-şi înmulţească slugile sale necurate. Dar dacă află lumânarea aprinsă în casa copilului, atunci fuge şi nu se mai atinge de el.

Când mama ar vedea că i-a fost schimbat copilul, atunci recurge la alte mijloace cu ajutorul cărora să-şi poată recăpăta adevăratul său copil. Se înţelege cu o prietenă, care are copii sănătoşi, ca să vie la geamul casei ei şi să simuleze cu ea o schimbare sau vânzare de copii, după un anumit ritual ce variază dela o regiune la alta. Prin acest procedeu spiritul satanic îi va confunda pe copii şi îi va lăsa în pace.

Credinţe similare aflăm şi la alte popoare, doar obiceiurile pentru alungarea acestor demoni diferă.

Secţia II

Ingerul păzitor

Din momentul naşterii sale omul este prin urmare expus la toate persecuţiile Diavolului. De aceea i-a dat Dumnezeu fiecărui om un înger păzitor, care să-l însoţească după cum am văzut în tot cursul vieţii. Desigur că acest înger nu-l poate conduce pe om decât pe linia destinului său, dar el îi poate lumina gândul şi faptele când ar ajunge la răscruci de perspective şi de căi ale vieţii.

O legendă din Bucovina ne istoriseşte originea îngerului păzitor. Hristos umbla să vin-

dece bolnavii, iar Jidanii căutau să-l nimicească, adunând pietre ca să le arunce asupra lui. El se urcă pe o stâncă înaltă până unde nu puteau ajunge prigonitorii. Diavolul veni între Jidani şi se prinse să-l aducă jos în schimbul făgăduielii că tot al zecelea din neamul lor să-i devină slujitor. Jidanii acceptară, dar Satana nu fu în stare să se apropie de Isus, pentrucă Dumnezeu îi trimise Fiului său un înger păzitor care îl ridică şi îl duse deacolo. Jidanii s'au împrăştiat de frică, iar Diavolul se văzu din nou înfrânt de puterea divină. Atunci Mântuitorul se rugă de Tatăl său ceresc să le dea oamenilor îngeri păzitori, căci Diavolul desigur va căuta să se apropie şi de ei, dacă a îndrăznit să o facă faţă de Fiul lui Dumnezeu. De atunci au oamenii la dreapta lor câte un înger providenţial.

Poporul român crede că îngerul păzitor vine deodată cu zânele destinului. După fiecare naştere de copil Dumnezeu însărcinează câte un înger cu misiunea de a-l călăuzi şi proteja pe noul născut dealungul vieţii. După alte credinţe însă îngerul păzitor nu se ataşează de om decât după ce fusese împărtăşit de botezul creştinesc, ceeace ar însemna că numai credincioşii bisericii lui Hristos s'ar bucura de acest privilegiu. De aceea, e bine ca să fie botezat copilul cât de iute, iar până atunci să ardă lumânare în odaie ca să nu se apropie Diavolul de el.

Poporul nostru are multe credinţe despre rolul îngerului păzitor, dar respectă în acelaşi timp şi unele îndatoriri ce le are omul faţă de protectorul său. De exemplu când dormi, să te culci pe partea stângă, ca să ajungă Diavolul de desupt, iar îngerul să te poată ocroti toată noaptea. Să nu mergi la vreo cârciumă, căci îngerul nu intră în astfel de locuri şi vei rămâne acolo numai sub influinţa Diavolului, care te va îndemna la ceartă şi bătaie sau la alte păcate. Să nu înjuri, că se bucură Diavolul, iar îngerul te părăseşte. Când te ameninţă vreun pericol, îngerul îţi dă de ştire şi îţi sună în urechie. Dacă întrebi pe cineva care urechie îţi vâjâie şi el ţi-o ghiceşte, atunci acela îţi este prieten.

S'ar putea înşira încă numeroase credinţe sau proverbe române, căci folklorul nostru este foarte bogat în această privinţă. Ne vom mărgini numai la concluzia ce o tragem din conţinutul lor. Se poate afirma că în concepţia poporului român elementul creştin al liberului arbitru este precumpănitor, fiindcă omul cu ajutorul raţiunii şi voinţii sale se decide de cine să asculte, de îndemnurile Diavolului sau de povăţuirile îngerului păzitor. Ca o consecinţă logică a acestei credinţe se spune că îngerul le notează toate faptele bune ale omului, iar Diavolul pe cele rele. De aceste însemnări se vor folosi apoi la judecata din urmă când îşi vor disputa dreptul asupra fiecărui suflet.

Secţia III

Norocul providenţial

Ca o paralelă a credinţei în existenţa îngerului păzitor, poporul susţine că fiecare om mai are un însoţitor în vieaţă şi anume **norocul** pe care şi-l închipuie sub diferite înfăţişări, acordându-i chiar însuşiri supranaturale.

Norocul este o fiinţă cu existenţă strâns legată de vieaţa omului. El apare deodată cu naşterea omului şi se ţine ataşat de el până la moarte când se stinge. E invizibil, dar omul îl simte, fiindcă de acţiunile lui depinde bunăstarea sa. El este un fel de ocrotitor şi promovator al intereselor materiale, în timp ce îngerul păzitor este protectorul vieţii spirituale şi a raţiunii omului. Nici el însă nu poate schimba destinul şi nici nu poate acţiona în afară de prevederile lui.

Noroacele se împart oamenilor cu prilejul făuririi destinului. Ele pot fi active sau leneşe, bune sau indiferente, după cum au fost repartizate. Omul cu noroc mare devine bogat, fiindcă norocul lucrează pentru el, iar cel cu noroc mic rămâne sărac, orice ar face, fiindcă nu-şi poate schimba norocul care îi fusese dat la naştere.

Despre traiul acestor noroace poporul îşi închipuie că duc aceeaşi vieaţă ca şi noi. Fiind şi ele cu existenţă proprie, cu îndatoriri

de a munci pentru oamenii pe lângă cari au fost ataşate, noroacele îşi au lumea lor, cu oraşe şi sate, cu palate şi case, cu aceleaşi nevoi şi orânduiri ca în lumea noastră. Dar ele stau aşa de departe, încât oamenii nu pot ajunge până acolo. Totuşi câteva legende româneşti ne spun că au fost muritori cari au reuşit să străbată drumul până la ele, căci altfel de unde puteam noi avea informaţiuni despre felul lor de vieaţă.

Şi norocul poate să-l abandoneze pe om ca îngerul păzitor, dacă aude înjurături sau vede tendinţe de păcătuire. El în schimb se ataşează foarte uşor de oamenii veseli, căci nu-i place mediul posomorît. Prin urmare norocul nu e atât de stabil. El formează dublura mobilă a destinului şi poate fi micşorat sau majorat de unele lucruri, precum şi prin purtarea omului. Un proverb român susţine că norocul îţi fuge dacă te uiţi în oglindă când mănânci. In schimb el vine mult mai uşor la oamenii în casa cărora îşi făcuseră cuiburi rândunelele sau la nunta cărora plouase. Sunt consideraţi apoi oameni norocoşi aceia cari albesc la păr de tineri ori au vârtejuri de fire în cap. Iar dacă te trezeşti din somn cu faţa în sus, atunci norocul te va ajunge în ziua aceea. El îşi anunţă sosirea când scârţâie uşa de dimineaţă. Un câine pripăşit la casa cuiva aduce noroc şi nu trebuie alungat. Tot astfel orice lucru găsit, cum ar fi banul.

Pe lângă aceste credinţe poporul are şi datini cari urmăresc imobilizarea norocului la casa omului care fusese împărtăşit cu dărniciile lui. Astfel se obişnuieşte la moartea unui om norocos să i se taie câteva fire de păr, ca norocul să nu plece cu el din casă. Câteodată se ia măsura mortului şi se păstrează în grinda casei, ceeace face ca norocul să rămână în mijlocul familiei celui reposat.

Nu e suficient însă ca omul să aibe noroc. Dacă nu are în acelaşi timp şi parte de el, atunci înzadar mai are noroc. Combinaţia între ideia de **„noroc"** şi de **„parte"** a dus la personificarea şi celeia din urmă. Şi „partea" omului are deci o existenţă şi o putere de acţiune. După această credinţă populară când lipseşte una din aceste fiinţe imaginare, orice trudă a omului ar fi zadarnică. „Norocul" şi „partea" trebuie să-l însoţească pe om totdeauna împreună pe drumul greu al vieţii sale, căci altfel n'are rost ajutorul ce l-ar da. Pentru ilustrarea acestor idei dăm aici exemplul unei povestiri. Un pescar stătea la pândă să prindă peşti. Cineva din spate îl întrebă că de ce îşi pierdea vremea aci şi nu-şi cumpăra peştii din târg. El răspunse că era om sărac şi n'avea bani cu ce să-şi cumpere. Apoi adăugă: „sunt sărac, fiindcă n'am noroc". Atunci străinul îi spuse că el era „norocul" lui şi îi dădu o pungă de bani. Pescarul luă banii şi îi ascunse în mămăliga cu care momea peştii. Dar peste puţin

uită de ei şi turnă toată mămăliga în năvod. Un peşte mare însă înghiţi mâncarea cu tot cu bani şi fugi. Omul necăjit voi să plece, dar iată că auzi din spate salutul unui necunoscut care îi dori după obiceiul locului: „Noroc să dea Dumnezeu". „Noroc am avut, dar n'am avut parte de el" — răspunse pescarul. „Eu sunt partea ta" — replică străinul şi în clipa aceea prinse pescarul peştele care îi înghiţise banii. Iată cum poate avea omul şi **„noroc"** şi **„parte"**.

Ideia personificării norocului o întâlnim în numeroase legende româneşti, dintre cari voiu rezuma aici două cu teme diferite.

Acţiunea celei dintâi se petrecea pe vremea când umbla Dumnezeu şi Sfântul Petru pe pământ. In drumul lor dădură peste un om fără noroc, la care însă fuseseră ei găzduiţi în atâtea rânduri. Sfântul Petru îl recunoscu şi îl întrebă pe Domnul său că de ce nu l-a ajutat, mai ales că omul acesta făcându-le bine pe pământ merita din partea lor atâta lucru. Dumnezeu îi spuse că zadarnică i-ar fi orice ajutorare deoarece omul se născuse fără noroc. Totuşi, la stăruinţa Sfântului Petru cedă şi puse o pungă de bani în mijlocul podului peste care trebuia să treacă omul. Punga era într'un loc vizibil, încât oricine putea să o observe, dar omul se gândi chiar de data aceea ca să-l treacă podul cu ochii închişi şi astfel nu văzu

banii. Intr'adevăr era un om fără noroc, căruia nici Dumnezeu nu putea să-i ajute.

Cealaltă legendă ne amintește de o babă care la rugămintea nepoatei îi destăinui de ce îi mergeau lucrurile atât de bine. Ea îi explică fetiței că bunăstarea ei se datora norocului pe care îl avea. Nepoata dorea să vadă cum arăta acest noroc. Atunci bunica o trimise să-i ducă de mâncare norocului, care, fiind întruchipat într'o ființă cu chip omenesc, muncea din greu, adunând roua de pe toate câmpiile și depunându-o pe pământul babei, încât recolta ei era întotdeauna abundentă. Când ajunse fetița la locul indicat de bunică-sa, chemă norocul la mâncare. El se prezentă tot muiat de roua ce o strângea și se apucă să dejuneze, dar tot ce mânca se dubla în cantitate ca prin minune, încât nu se mai goleau ulcelele. Intoarsă acasă, nepoata îi istorisi babei cele văzute, apoi o rugă să o trimită ca să-și vadă și norocul ei propriu. Ea porni din nou cu mâncare și mai multă, dar norocul ei era uscat și nu se sătura de loc deși mâncase tot ce primise. Ba la plecare norocul ei îi spuse să-i aducă a doua zi și mai multă mâncare. Fetița se înapoiă plângând. Bunică-sa o sfătui însă ca să nu-i mai ducă de mâncare acestui noroc care nu o servea, apoi o consolă că nu erau toate noroacele la fel. Dacă Dumnezeu așa i-a rânduit să aibe noroc prost, zadarnic s'ar mai trudi să-i ceară ajutor.

In afară de aceste legende din cari se pot vedea ideile poporului despre personificarea și rolul norocului în vieața noastră pământească, mai putem aminti că există și unele credințe despre **„șarpele casei“**, purtător de noroc. Se susține că fericirea și norocul casei depinde de acest șarpe, care este blând și nu mușcă. După credința populară fiecare casă, ba chiar fiecare om își are șarpele său, care trăiește și moare deodată cu el. Acest șarpe pare să aibă menirea de a-i păzi norocul omului. El stă ascuns în zidurile casei și nu se arată decât copiilor. Dacă totuși ar fi văzut, atunci nu trebuie omorît căci s'ar distruge cu el și norocul casei. Infățișarea lui este obișnuită, dar spre deosebire de ceilalți șerpi cari țin calea oamenilor, acesta este atașat casei și nu se învârtește decât în jurul ei. Polonezii și Cehii cred că șarpele acesta stă sub pragul casei. In unele părți ale Banatului se crede că șarpele casei, în anumite ore ale nopții, prin lovituri misterioase și ritmice în interiorul zidului unde stă ascuns, anunță pe cel care îl aude, că îl pândește un rău sau o primejdie și deci are să fie atent și să se păzească.

Poporul cunoaște o serie de mijloace prin cari crede că poate ține legat norocul de om și poate să-i asigure acestuia fericirea. In primul rând sunt **talismanele**, a căror întrebuințare este aproape universală. Românii au multe din talismanele cunoscute de alte po-

poare, dar cred şi în puterea unora cu totul specifice ţării noastre. Astfel de exemplu, la 1 Martie se obişnuieşte a se lega de mâna copiilor sau a se atârna de gâtul lor câte un „mărţişor", adică un ban de argint sau de aur fixat pe o coardă ori pe un fir de mătase. După credinţa poporului „mărţişorul" aduce noroc copiilor, dar mai ales sănătate şi curăţenie la fel cum dă primăvara vieaţă nouă naturii. Iar după o tradiţie olteană acest talisman românesc e bine să fie legat de o coardă când se dă tinerelor fete, căci atunci şi ele vor fi privite cu aceeaşi admiraţie şi simţire cum sunt priviţi lăutarii în momente vesele. Intre talismanele poporului nostru mai vedem că piatra joacă un rol covârşitor. Ea este un simbol al tăriei şi are puterea, la fel ca fierul, să gonească duhurile rele. O vechie vorbă românească spune că e bine să iei piatră în gură când te duci într'un loc necunoscut sau într'un oraş mare şi plin de tentaţii, ca prin forţa mistică a acestei pietre să fii ferit de farmecul şi de vraja tuturor spiritelor rele cari ar putea să te încercuiască. Chilimbarul, exploatat în câteva regiuni ale României, mai ales cel de lângă Buzău, şi-a cucerit un loc de frunte printre talismanele noastre. El este considerat ca unul dintre cele mai alese şi eficace purtătoare de noroc, atribuindu-i-se însuşiri magice.

Secția IV

Demonul nenorocirii

„Norocul“ omului este contrabalansat, ca și îngerul păzitor, de Diavol prin intermediul unui duh rău, căruia poporul îi zice **demonul nenorocirii.** Când sărăcia sau nenorocul persistă în casa omului atunci se crede că demonul a pus stăpânire pe om. Tot ce a construit puterea norocului dealungul vremii cu trudă și muncă grea, demonul nenorocirii poate distruge într'o singură zi. De aceea, omul trebuie să se păzească și să înlăture nefasta lui influință, dar mai ales trebuie să evite orice posibilitate de luptă între „norocul“ său și „nenorocirea“ care îl pândește, căci nu poate prevede de partea cui va fi biruința.

„Nenorocirea“ este în imaginea poporului o ființă nemiloasă care se poate deghiza în orice, fie în animale sau chiar și în obiecte. Uneori ea e personificată și în chip omenesc. Dintre animalele care sunt bănuite că s'ar preta jocului diabolic de întruchipare sunt amintite în primul rând pisica sau cânele negru, apoi găina care cântă ca și cocoșul. Nenorocirea se mai încuibărește și într'o haină, pe care purtând-o omul îl poate duce la necazuri și pagube. Dacă însă ea își caută adăpost în trup omenesc, atunci îi alege cu predilecție pe acei oameni cari au semne particulare, cum ar fi cei cu părul roșu sau pociții, sașiii, spânii ori aceia

cari pot cu privirea lor deochia lumea. De aceea se spune ca să-ţi faci cruce când te întâlneşti cu astfel de oameni, fiindcă nu poţi şti dacă sunt cuprinşi de duhul rău. Ca scut împotriva acestui demon se obişnuieşte a se purta o bucată din frânghia unui spânzurat.

Din aceste credinţe populare putem trage concluzia că demonul nenorocirii nu este întotdeauna statornic şi nici ataşat vreunei persoane, ci acţiunea lui destructivă poate varia şi atinge rând pe rând orice om, uneori chiar o colectivitate, un sat sau o provincie întreagă. Astfel îşi explică poporul repetatele nenorociri şi calamităţi ce se abat câteodată asupra unei mulţimi.

Pentru ilustrarea acestei credinţe vom rezuma o singură legendă, care ne arată cum a putut scăpa un om de persecuţia demonului nenorocirii sale.

Era odată un om extrem de sărac, care se gândi într'o bună zi să plece în lume împreună cu nevasta şi copiii săi, crezând că astfel va scăpa de atâta nenorocire şi sărăcie. In drum îşi aduce aminte că uitase acasă un ulcior, unica lui avere. Ii zise apoi soţiei că se întoarce după el. Ajuns acasă văzu lungit pe vatră o figură stranie. Mirat, o întrebă cine e? „Eu sunt sărăcia ta" — fu răspunsul străinului, apoi continuă, — „dar ce mai cauţi aici?" Omul îi replică: „Am venit să-mi iau sărăcia asta de ulcior". Atât i-a trebuit „sărăciei", care

era demonul nenorocirii omului, şi se grăbi să-l însoţească. Omul însă refuză. Sărăcia se făcu atunci ghiem şi intră în ulcior, spunându-i omului că n'are să-i fie calea grea din cauza ei. Omul astupă bine ulciorul şi plecă. Nu peste mult întâlni un drumeţ, care îl sfătui să lege o piatră de ulcior şi să-l arunce în baltă. Omul ascultă şi astfel scăpă de nenorocirea sa. De atunci lucrurile îi mergeau aşa de bine încât deveni enorm de bogat, mai bogat chiar decât fratele său care avea imense avuţii. Invidios şi rău, fratele său, care îi cunoştea povestea ulciorului, îl chiemă să-i arate locul unde era înecată „sărăcia", cu gândul ascuns ca să i-o dea din nou pe cap. Când scoase însă fratele său ulciorul şi îl destupă, nenorocirea îi sări în gât şi nu se mai deslipi de el. Astfel scăpă omul sărac de duhul rău al sărăciei sale, iar fratele său îşi găsi o pedeapsă meritată.

Secţia V

Tutunul, iarba Diavolului

In drumul vieţii omului Diavolul caută să arunce fel de fel de tentative demonice, dintre cari tutunul este după credinţa poporului poate cel mai periculos mijloc de acaparare. Acela care fumează cade în braţele Diavolului, fiindcă tutunul este o plantă a iadului, cu sevă otrăvitoare, adusă pe pământ ca să-i ispitească pe oameni şi să-i îndepărteze de

Dumnezeu. De aceea vechii călugări şi preoţi au inventat diferite istorisiri despre tutun denumindu-l de „buruiana dracu'ui“ sau „iarba iadului“. După concepţia lor era un mare păcat să fumezi. Tradiţia ne-a păstrat câteva specimene din aceste propovăduiri, iar unele din ele au fost chiar scrise. Poate sub influinţa acestei cruciade antinicotine s'au creat la noi şi legendele despre originea tutunului. Temele sunt brodate pe ideia creşterii tutunului din putrezirea unui trup de drac. Vom expune aici două din cele culese în Bucovina.

In casa unui boier s'au prezentat doi draci ca să-i ceară fata în căsătorie. Preotul satului, care simţise că nu era lucru curat la mijloc, n'a voit să-i cunune. Atunci dracul mai mare se spânzură de necaz pe vârful unui plop. Sub bătaia vântului plopul se clătină aşa de tare, încât zvârli cadavrul dracului departe pe pământ, unde se prefăcu în putregai şi praf. Dracul cel mai mic se îngrozi şi fugi imediat să-l anunţe pe Satana de cele întâmplate. Diavolul îşi zise : „las, că voiu avea mai mare folos de el acolo, decât aici“, — şi în clipa aceea răsări din corpul descompus al dracului o mulţime de fire de tutun. Apoi trimise alţi trei draci pe pământ să semene tutunul în toată lumea.

In cealaltă legendă se povesteşte că un drac s'a deghizat în călugăr şi a stat mai mult timp într'o mânăstire condusă de Sfântul Va-

silie, fără ca să fie bănuit sau observat că ieşea dela liturghie totdeauna când începea „cheruvicul“ sau cântarea îngerilor. Sfântului Vasilie i se păru însă dela o vreme prea suspect acest călugăr care fugea mereu dinaintea preamăririi Cheruvimilor şi atunci se hotărî să pecetluiască toate uşile şi ferestrele cu semnul crucii. La liturghie dracul încercă iarăşi să fugă, dar văzând crucile trase în dreptul tuturor ieşirilor, n'avea altă soluţie decât să se urce până în vârful turnului. Aci dădu însă peste o altă cruce şi înspăimântat se prăbuşi. Sfântul Vasilie porunci călugărilor să-l scoată cadavrul necurat şi să-l arunce în balta de alături. Din descompunerea acestui trup de drac crescu apoi tutunul.

Conform tradiţiei pe mormântul lui Hristos a crescut tămâie, iar pe mormântul Diavolului tutun. Satana îi spuse Domnului Isus : „Să vedem la care aleargă lume mai multă, la tămâie sau la tutun ?“ Dar lumea a început să alerge la tutun, adică să se închine la mormântul Diavolului. Atunci Diavolul îi ceru Domnului să-i dea lui pe toţi aceia care fumează, dar Hristos îi lăsă numai pe fumătorii cari nu scuipau otrava tutunului din gură. De aceea vedem că majoritatea oamenilor scuipă după fumat, căci altfel ar deveni ai Diavolului.

Ideia personificării o remarcăm şi la tutun sau la fumat, cari sunt întruchipate în ima-

ginea poporului într'o ființă odioasă, numită „Pafa“ ori „Pâca“. Ea este identică cu „Mama Dracului“ din folklorul transilvănean. Iadul a născut-o, iar fiii săi, dracii, au produs tutunul pentru pomenirea numelui ei. Această zeiță a tutunului avea o înfățișare satanică, monstră și îngrozitoare, cu coarne în cap, cu nasul lung, cu dinții colțuroși, cu ghiare de seceră și cu coadă lungă. Ea era bătrână, neagră și urîtă ca întunecimea iadului, iar prin gură și nări îi ieșeau flăcări, fum și duhoare de tutun.

Pentru ritualizarea unui cult diabolic închinat acestei „Pafa“, dracii inventară pipa cu care să-i aducă jertfă de tutun mamei lor infernale, învățându-i pe oameni cum să o preamărească prin fumat. De aceea a fost luleaua numită de popor „cădelnița Diavolului“. S'a mai observat apoi că trăgând din pipă oamenii o pomenesc pe „Pafa“, căci inspirația fumului dădea tocmai silabizarea acestui numiri a ei.

Din cele de mai sus deducem că după credința poporului român tutunul este un produs al Diavolului pentru a-i otrăvi pe oameni și a pune apoi stăpânire asupra lor. Această concepție este originală și caracteristică mentalității poporului nostru și nu o întâlnim la alte popoare. Din contră tutunul era considerat aproape pretutindeni ca o plantă sacră, iar lumea primitivă o întrebuința pentru slujbele

religioase sau pentru întărirea unei alianțe. De exemplu la unele popoare americane era obiceiul ca încheierea păcii să se facă prin simbolul unei pipe fumate rând pe rând de părțile contractante. Iar preoții triburilor când voiau să ia contact cu spiritele ca să ghicească viitorul, se îmbătau cu fum de tutun până cădeau în transă. In general foile de tutun serveau pentru scopurile și ritualurile diferitelor culte păgâne.

Asupra originii tutunului nu prea găsim informațiuni în credințele populare străine. Sârbii susțineau că tutunul a crescut din intestinele ereticului Arie, iar Slavii din Rusia meridională afirmau că el ar fi răsărit din cadavrul Herodiadei, fiindcă ceruse prin fiica ei Salomea capul Sfântului Ioan Botezătorul.

Secția IV

Boalele

Boalele erau date omului de Diavol. Cu ajutorul lor Satana poate lovi direct în făptura zidită de Dumnezeu și poate să o repună chiar din vieață. Omul suferă calvarul boalelor pentrucă pe trupul lui a înțeles Diavolul să-l combată pe Dumnezeu. După închipuirea poporului român boalele corespundeau unor demoni puși de Diavol să le chinuiască sufletul și corpul oamenilor. Demonii aceștia, când primeau poruncă dela stăpânul lor ne-

curat, se sălăşluiau în diversele părţi ale omului pe cari le infiltrau cu microbii boalelor.

După o altă concepţie a poporului nostru boalele erau pedepse aplicate oamenilor pentru păcatele săvârşite. Dumnezeu îl abandonează pe omul păcătos şi Diavolul vine să-l domineze vremelnic până la împlinirea pedepselor prescrise de judecata divină. Este ideia ispăşirii pe care o vedem reflectându-se şi în numeroase proverbe sau zicători româneşti. Iată câteva din aceste exclamaţii : „Vai de păcatele lui“ ori „Ce păcate avusei, Doamne“. Iar despre un om bolnav se spunea adesea că „îşi trăgea păcatul“.

In mitologia română boalele sunt considerate ca nişte fiinţe patologice, cu toate însuşirile de vieaţă şi de trai ale omului. Ele sunt duhuri rele personificate şi îmbrăcate în diferite forme. Au raţiune şi voinţă, sensibilitate şi frică, sunt îndrăzneţe la atac, dar le teamă de riposta descântecelor, mai ales dacă vrăjile conţin cuvinte ademenitoare, căci ele se lasă foarte uşor amăgite. Se sperie de orice fleac. Cu făgăduieli, iar la nevoie chiar cu ameninţări, pot fi alungate din trupul bolnavului. Bogata literatură populară de exorcisme şi versificări de farmece ne prezintă interesante şi ingenioase exemple din aceste formule de făgăduieli sau ameninţări. Ele se pronunţau totdeauna în limba vorbită de bolnav, căci boala ca fiinţă vie înţelegea numai acea-

stă limbă. Prin ritualul acestor descântece boalele pot fi trimise asupra arborilor sau chiar şi asupra altor oameni, în general însă ele se alungă departe, spre locuri necunoscute. Nici odată însă nu e bine să fie îndreptate spre locuri unde cântă cocoşul sau unde slujeşte preotul. Procedura variază după felul boalei, dar ea rezidă pe ideia desbrăcării omului de boală, luându-i-se bucăţi din hainele lui sau din păr. Aceste bucăţi se aruncă apoi cu anumite ritualuri secrete sau se fixează pe crengile unor pomi. Dacă boala se prinde de pom, atunci el se usucă sau dacă zdrenţele vrăjite ale bolnavului sunt atinse de vreo altă persoană, atunci ea se îmbolnăveşte.

Foarte multe metode din medicina noastră populară se găsesc şi în credinţele sau datinele altor popoare. Mediul mistic şi superstiţios al satelor noastre pline de tradiţii a dat însă naştere şi la o mulţime de terapeutici specifice cari nu sunt cunoscute decât de Români. Studii întregi s'ar putea scrie despre „medicina babelor", cum o numeşte poporul, fiindcă secretul ei este deţinut mai ales de femeile bătrâne cari ştiu să descânte şi să deslege pe oameni de orice boală. Nu ne putem însă ocupa aici de toate boalele. Vom alege numai câteva, cari au în tradiţia lor folklorică şi elemente de ordin mitologic.

Epilepsia de exemplu este cea mai caracteristică boală, căci la ea se remarcă mai vizibil

cum a putut spiritul rău pune stăpânire pe organismul omului. Diavolul este încuibărit în trupul omenesc, pe care îl face să sufere.

Ciuma după imaginea poporului român din Bucovina este personificată în figura unei fiinţe cu cap de om, cu coarne de bou şi cu coadă de şarpe, având la vârful ei un ghimpe cu care înţeapă pe oameni şi îi infectează. La Brăila se spune însă că ciuma e ca o femeie cu codiţe multe. Aiurea se crede că ar avea aripi şi o sabie lată cu care îi seceră pe oameni. Aceştia însă totuşi au putut scăpa de prigoanele ei, căci Sfântul Haralambie o ţine legată şi nu-i dă drumul numai dacă oamenii nu respectă legile lui Dumnezeu ori nu-i serbează ziua. Legendele româneşti ne arată cum a fost „ciuma“ biruită de Sfântul Haralambie şi cum i-a dat Dumnezeu în grija sa păzirea acestui demon care se hrănea din carne omenească. In unele biserici vechile icoane ni-l înfăţişează pe Sfântul Haralambie călcând sub picioare „demonul ciumei“.

Holera este întruchipată într'o babă urîtă, umblând cu secera în mână ca să-şi caute victimele. Poporul cunoaşte o mulţime de remedii preventive şi curative pentru înfrângerea ei. Sunt răspândite mai ales poveştile despre cămaşa ţesută după anumite prescripţii superstiţioase care dă omului ce o îmbracă o putere de imunitate împotriva ei.

Deochiul e cea mai răspândită boală. Orice durere ce nu poate fi altfel explicată se spune că provine din deochiu. El poate atinge atât pe oameni, cât şi pe animale sau chiar obiectele neînsufleţite. Această boală nu se poate vindeca decât cu descântece combinate cu ritualuri în cari cărbunele de lemn joacă un rol hotărîtor. Ca amulet de apărare în contra deochiului poporul foloseşte o bucată de usturoi legată de o panglică roşie. Boala deochiului este cauzată de privirea admirativă a unui om „rău la ochi" după cum se zice. De regulă au facultatea de a deochia acei oameni cari sunt predestinaţi să devină strigoi după moarte sau cari posedă însuşiri de strigoi chiar în vieaţă fiind. Ei pot fi recunoscuţi îndeosebi după sprâncenele îmbinate şi după puterea magică a privirii lor când admiră frumuseţea cuiva sau a unui animal ori lucru. Ei mai pot fi demascaţi de zgârieturile rămase pe faţa lor a doua zi după noaptea Sfântului Andrei, când strigoii morţi îşi părăsesc mormintele ca să se bată cu „oamenii-strigoi".

S'ar putea prelungi încă foarte mult lista boalelor cari au o geneză de ordin superstiţios ori au ceva comun cu concepţiile mitologice ale poporului român. Am vrut să dăm numai câteva exemple, fără să intrăm în amănuntele acestui domeniu de floklor şi fără să mai insistăm asupra medicinei săteşti privitoare la

animale, care prezintă şi ea specimene interesante din punctul de vedere al credinţelor populare.

Secţia VII

Duşmanii supranaturali ai omului

Din cele de mai sus am constatat că omul este urmărit şi lovit mereu de uneltirile demonilor, cari caută să-l servească pe Diavol în lupta ce o duce împotriva lui Dumnezeu şi a operei sale divine. Am văzut o serie de duhuri rele cari îl pândeau pe om dealungul vieţii. Numărul acestor spirite este infinit de mare, căci Satana poate inventa încontinuu alte şi noui forţe demonice pe cari să le năpustească asupra oamenilor.

In concepţia poporului spiritele rele sunt fiinţe vii, având aceleaşi nevoi şi însuşiri ca oamenii. Ele pot avea familii şi copii, se hrănesc şi beau, pot fi rănite, ba chiar şi ucise. De exemplu unele din ele conform legendelor sunt prinse şi arse. Locul lor de întâlnire este de obiceiu la hotare sau la încrucişarea drumurilor, de aceea vrăjitoarele preferă să-şi facă vrăjile la aceste răspântii. Tot în astfel de locuri se pot face mai bine şi deslegările oamenilor vrăjiţi. Totuşi nu e prudent ca omul să stea pe aceste locuri, căci s'ar putea ca Sfântul Ilie, fulgerând asupra demonilor, să-l trăznească şi pe om.

In lupta oamenilor contra duhurilor rele se folosesc diverse mijloace, dintre cari conform tradiţiei cele mai eficace s'au dovedit a fi păcăleala, sgomotul, focul şi scuipatul. Oamenii pot uneori înşela spiritele necurate prin întinderea de curse sau prin deturnarea atenţiei lor, cum ar fi cazul nuntaşilor cari nu se întorc acasă dela cununie pe acelaşi drum ca să nu dea peste duhurile rele potrivnice căsătoriei cari ţin calea mirilor. Cele mai cunoscute sgomote pentru alungarea spiritelor demonice erau tragerea clopotelor şi descărcarea puştilor. Când bântuia ciuma clopotele bisericilor sunau necontenit, iar la Bobotează şi la sărbători se trăgeau focuri de armă. Pentru a feri casa şi vitele de slujitorii Diavolului se aprindeau la anumite ocazii focuri. Cel mai răspândit obiceiu era însă scuipatul, care îndepărta orice duh primejdios din jurul omului.

BIBLIOGRAFIE

Abeghian M.: „Der armenische Volksaberglaube“. Leipzig 1899.

Bălăşel Teodor: „Versuri populare române“. Craiova. Biblioteca populară „Ramuri“.

Beza Marcu: „Paganism in Roumanian Folklore“ 1928.

Bibicescu I. G.: „Poezii populare din Transilvania“.

Cătană Gheorghe: „Poveştile Banatului“. Gherla 1894.

Id.: „Poveşti poporale din Banat culese din gura poporului“. Braşov 1908.

Carolidis P.: „Bemerkungen zu den kleinasiatischen Sprachen und Mythen”. Strassburg 1913.

Cerquand J.-F.: „Légendes et récits populaires du Pays basque“. Pau 1875—1882.

Chauvin V.: „Bibliographie des ouvrages arabes et relatifs aux Arabes“. Liège 1892—1922.

Ciauşeanu G. F.: „Superstiţiile poporului român“. Bucureşti 1914.

Cosmulei D.: „Credinţe şi superstiţii aromâneşti“. Bucureşti 1909.

Culloch Mac A. J.: „Eddic Mythology“. Boston 1930.

Cumont Franz: „Les religions orientales dans le paganisme romain“ Paris 1909.

Densuşeanu N.: „Dacia preistorică“. Bucureşti 1913.

Dixon B. Roland: „Oceanic Mythology“. Boston 1916.

Dumitraşcu N. I.: „Strigoii“. Din credinţele, datinele şi povestirile poporului român. Bucureşti 1929.

Id.: „Oraţii sau carte de vornicit“. Bucureşti 1937.

Id.: „Snoave si legende poporale“. 1908.

Id. : „Moşteniri". Povestiri, legende şi amintiri istorice. 1922.
Id. : „Vorbe de demult" Povestiri şi legende. 1929.
Id.: „Cine a albit pe dracu?" Povestiri, snoave şi legende româneşti. Arad 1932.
Enthoven R. E. : „The Folklore of Bombay". Oxford 1924.
Ehrenreich Paul : „Die Mythen und Legenden der südamerikanischen Urvölker". Berlin 1905.
Id. : „Die allgemeine Mythologie und ihre ethnologischen Grundlagen". Leipzig 1910.
Gaster M. : „Literatura populară română". Bucureşti 1883.
Id. : „Crestomaţia română". Bucureşti 1891.
Id. : „Rumanian Bird and Beast Stories" 1915.
Gennep Arnold Van : „Mythes et légendes d'Australie". 1906.
Id. : „La formation des légendes". 1910.
Gorovei Arthur : „Credinţe şi superstiţii ale poporului român". Bucureşti 1915.
Id. : „Descântecele Românilor". 1931.
Grimm Jakob : „Deutsche Mythologie". Berlin 1875-1878.
Gruppe O. : „Griechische Mytologie und Religionsgeschichte". Műnchen 1906.
Hahn G. I. v. : „Griechische und albanesische Märchen". Műnchen-Berlin 1918.
Haşdeu P. B. : „Cuvinte din bătrâni". Cărţile poporane ale Românilor în secolul XVI. Bucureşti 1880.
Id. : „Etymologicum Magnum Romaniae". Bucureşti 1886—1896.
Hésiode : „La Théogonie".
Hillebrandt Alfred : „Vedische Mythologie". Breslau 1891—1902.
Holmberg Uno : „Fino-Ugric, Siberian Mythology". Boston 1927.
Hovelacque A. : „L'Avesta, Zoroastre et le Mazdéisme" 1880.
Iarnik I. U. : „Glossaire des chansons populaires de Transylvanie". Bucarest 1885.
Iarnik I. U. şi *A. Bârsan* : „Doine şi strigături din Ardeal". Bucureşti 1885.

Ispirescu P. : „Poveştile unchiaşului sfătos“.
Id. : „Basmele Românilor“. 2 volume.
Kiriac I. Dr. : „Mythologie“. Bucureşti 1922.
Krappe H. Alexandre : „La genèse des mythes“. Paris 1938.
Id. : „Etudes de mythologie et de folklore germaniques“. Paris 1928.
Id. : „The Science of Folk-Lore“. 1930.
Id.: „Mythologie Universelle“. 1930.
Krauss S. F. : „Sagen und Märchen der Südslaven“ Leipzig 1883—84.
Id. : „Sitte und Brauch des Sűdslaven“. Wien 1885.
Krek Gregor : „Einleitung in die slawische Literaturgeschichte“. Graz 1887.
Koch-Grünberg : „Indianermärchen aus Sűdamerika“. Iena 1920.
Lasch Richard : „Die Ursache und Bedeutung der Erdbeben im Volksglauben und Volksbrauch“. 1902.
Lavedan Pierre: „Dictionnaire illustré de la Mythologie et des Antiquités Grecques et Romaines“. Paris 1931.
Léger L. : „Esquisse sommaire de la Mythologie slave“. Paris 1882.
Liuba Marcu L.: „Căpcânii adecă Tătarii”.
Macdonell A. A.: „Vedic Mythology“. Strassburg 1897.
Mannhardt W.: „Germanische Mythen”. Berlin 1858
Marian-Marienescu At. : „Colinde“. Bucureşti 1861.
Marian S. Fl. : „Ornitologia poporană română“. Cernăuţi 1883.
Id. : „Insectele în limba, credinţele şi obiceiurile Românilor“. Studiu folkloristic. Bucureşti 1904.
Id. : „Naşterea la Români“. Studiu etnografic. Bucureşti 1892.
Id.: „Nunta la Români“. Studiu etnografic. Bucureşti 1891.
Id.: „Inmormântarea la Români“. Studiu etnografic. Bucureşti 1892.
Id.: „Vrăji, farmece şi desfaceri“. Bucureşti 1893.
Id.: „Sărbătorile la Români“. Studiu etnografic. 3 volume. Bucureşti 1898—1901.
Id.: „Descântece poporane române“. Suceava 1886.

Marienescu M. Ath. Dr. : „Cultul păgân şi creştin". Sărbătorile şi datinele romane vechi. Bucureşti 1884.
Maury A. : „Croyances et légendes du Moyen-Age". 1896.
Mazon André : „Contes slaves de la Macédoine sud-occidentale". 1923.
Mythologie Universelle. Payot. Paris.
Negelein J. v. : „Germanische Mythologie". Leipzig 1912.
Nenitescu Ioan: „De la Românii din Turcia europeană". Studiu etnic şi statistic asupra Aromânilor. Bucureşti 1895.
Norden E. : „Die Geburt des Kindes". 1924.
Novacoviciu Emilian : „Din comoara Banatului". Folklor. Oraviţa 1926.
Obedenaru Gh. M. Dr. : „Texte macedo-române". Basme şi poezii poporane de la Cruşova. Bucureşti 1891.
Oldenberg H.: „La Religion du Véda". 1903.
Otescu I. : „Credinţele ţăranului român despre cer şi stele".
Pamfile Tudor : „Povestea lumii de demult după credinţele poporului român". Bucureşti 1913.
Id. : „Văzduhul după credinţele poporului român". Bucureşti 1916.
Id. : „Pământul". Bucureşti 1924.
Id. : „Cerul şi podoabele lui". 1914.
Id. : „Sfârşitul lumii după credinţele poporului român". Bârlad 1911.
Id. : „Diavolul învrăjbitor al lumii". Bucureşti 1914.
Id.: „Duşmani şi prieteni ai omului". Bucureşti 1916.
Id. : „Comorile după credinţele poporului român". Bucureşti 1916.
Id. : „Agricultura la Români". 1913.
Id. : „Sărbătorile la Români". Sărbătorile de vară. Bucureşti 1910.
Id. : „Sărbătorile de toamnă şi postul Crăciunului". Bucureşti 1914.
Id. : „*Crăciunul*". Bucureşti 1914.
Papahagi Per.: „Megleno-Românii". Bucureşti 1902.
Id. : „Basme aromâne".
Pop Reteganul Ion: „Poveşti din popor". Sibiu 1895.

Preller L.: „Griechische Mythologie". Berlin 1894.

Rădulescu-Codin C.: „Legende, tradiții și amintiri istorice". București 1910.

Id.: „Ingerul Românului". Povești și legende din popor. București 1913.

Rădulescu-Codin C. și *Șt. St. Tuțescu:* „Dăfii". Craiova.

Rădulescu-Codin și *D. Mihalache:* „Sărbătorile poporului".

Reinach Salomon: „Cultes, Mythes et Religions". 5 vol. 1906—1923.

Rialle G. de: „La Mythologie comparée". Paris 1878.

Roskoff Gustav: „Geschichte des Teufels". Leipzig 1869.

Șăineanu Lazăr: „Basmele române în comparațiune cu legendele antice clasice și în legătură cu basmele popoarelor învecinate și ale tuturor popoarelor romanice". București 1895.

Id.: „Studii folklorice". București.

Schischmanoff Lydia: „Légendes religieuses bulgares". Paris 1896.

Scott G. I.: „Indo-Chinese Mythology". Boston 1918.

Sébillot Paul: „Le Folk-Lore de France". 1904—1907.

Id.: „Le Paganisme contemporain chez les peuples celto-latins". 1908.

Sevastos Elena: „Nunta la Români". Bucurști 1889.

Siecke Ernest: „Die Urreligion der Indogermanen". Berlin 1897.

Id.: „Die liebesgeschichte des Himmels". Strassburg 1892.

Id.: „Der Gott Rudra im Rig-Veda". 1898.

Id.: „Mythologische Briefe". Berlin 1901.

Id.: „Indogermanische Mythologie". Leipzig 1921.

Strauss A.: „Die Bulgaren". Leipzig 1898.

Teodorescu G. Dem.: „Poezii populare". București 1885.

Id.: „Credințe, datine și moravuri ale poporului român". București 1874.

Tocilescu Gr.: „Materialuri folkloristice". 3 vol. București 1900.

Toutain J.: „Etudes de mythologie et d'histoire des religions antiques". 1909.

Id.: „Les cultes païens dans l'empire romain". Paris 1920.
Tuțescu Şt. St.: „Din trecut". Giurgiu 1901.
Vârcol V.: „Graiul din Vâlcea". Bucureşti 1910.
Vinson J.: „Le Folk-Lore du Pays basque". 1883.
Voronca Niculiță E.: „Datinele şi credințele poporului român". Cernăuți 1903.
Id.: „Studii de Folklor". Bucureşti. 1908—1912.
Vulpesco Michel: „Les coutumes roumaines périodiques". Paris 1927.
Wuttke Adolf: „Der deutsche Volksaberglaube der Gegenwart". Berlin 1900.
Zanne I. A.: „Proverbele Românilor". 10 vol.

CUPRINSUL

DE ACELAŞI AUTOR:

1. *„La Petite Entente"*. L'origine, l'extension et l'avenir de la Petite Entente. Paris 1926. Thèse de doctorat.
2. *„Acordurile dela Locarno"*. Timişoara 1926.
3. *„Un mic istoric al bisericei române din Timişoara-Fabric."* Timişoara 1926
4. *„O contribuţie la viitoarea legislaţie bancară în România"*, cu un text de anteproiect de lege pentru controlul şi reglementarea comerţului de bancă. Timişoara 1928.
5. *„Generalul Berthelot şi desrobirea Românilor"*. Bucureşti 1932.
6. *„Impressioni sul mio viaggio in Italia"*. Venezia 1932.
7. *„Istoria presei române din Banat"*. Vol. I. Timişoara 1932.
8. *„Bănăţeni de altădată"*. Vol. I. Timişoara 1933.
9. *„Constituţia regatului jugoslav"*. Cu textul Constituţiei din 3 Septembrie 1931. „Biblioteca Progresul" Nr. 1. Timişoara 1934.
10. *„Les problèmes actuels du régime représentatif"*. Bucureşti 1935.
11. *„L'organisation et le travail des commissions parlementaires"*. Genève 1935.
12. *„Republica Muntelui Athos"*. „Biblioteca Luceafărul" No. 1. Timişoara 1935.
13. *„Sculptorul bănăţean Alexandru Liuba"*. „Biblioteca Luceafărul" No. 4. Timişoara 1936.
14. *„Schiţe şi nuvele"*. „Biblioteca Luceafărul" No. 6. Timişoara 1936.
15. *„Luceafărul"*, revistă culturală, literară şi artistică. Timişoara 1935-1937.
16. *„Din trecutul Românilor timişoreni"*. Timişoara 1938.
17. *„Sfântul Munte"*, Bucureşti 1939. Biblioteca „Cunoştinţe folositoare. Seria C. Din lumea largă Nr. 81. Editura „Cartea Românească".
18. *„Tracce di vita italiana nel Banato"*. Timişoara 1939.
19. *„Reminiscenţe italo-bănăţene"*. Timişoara 1939.
20. *„Pictura românească din Banat dela origine până azi"*. Timişoara, 1940.

21. *„Studii de folklor mitologic românesc"*. Timişoara, 1940.
22. *„Considerazioni sull'origine dei Romeni"*. Timişoara 1940.
23. *„România în noua ordine europeană"*. Bucureşti 1941.
24. *„Rumänien an der Seite Deutschlands im neuen Europa"*, Timişoara 1941. Schwäbische Verlags A. G.
25. *„L'Europe nationaliste et la solidarité continentale"*. Bucuresti 1941.
26. *„Il nuovo ordine italo-romeno"*. Bucureşti 1941.
27. *„La Roumanie et la France dans le nouvel ordre européen"*. Bucureşti 1941.
28. *„Studii de folklor românesc"*. Bucureşti 1942.
29. *„Wir und Deutschland"*. Timişoara 1942.
30. *„Cosmogonia poporului român"*. Bucureşti 1942.
31. *„Die europäische Neuordnung"*. Timişoara 1942.
32 *„Originea omenirii"*. Legende şi mituri. Bucureşti 1942.
33. *„Lumea spiritelor"*. Din credinţele poporului român. Bucureşti 1942.
34. *„Mythologie roumaine"*. Bucureşti 1942.

PREȚUL LEI 100